

מלחמת יום הכיפורים

מטרות - להביא לידיעת המשתתפים את הרקע למלחמת יום הכיפורים ולעמוד על שלביה העיקריים. לבדוק את תגובות החברה הישראלית למלחמה, תוך שימת דגש על הערך של אחריות אישית.
משך הזמן: 45 דקות
עזרים: כרטיסי מידע (1 - 6)

מהלך הפעילות

שלב א'

סבב ראשוני בכתה - המלחמה שפרצה באוקטובר 1973 כונתה בשמות שונים: "מלחמת יום הכיפורים", "מלחמת יום הדין", "רעידת אדמה באוקטובר". מה אתם יודעים על מלחמה זו ומדוע לדעתכם קראו לה בשמות אלה?

שלב ב'

המליאה נחלקת לקבוצות בנות שישה משתתפים. כל משתתף בקבוצה יקבל כרטיס מידע שונה על המלחמה (מצורף בנספח). עליו לתמצת את המידע המופיע בו ולהתכונן להציגו בפני חבריו לקבוצה. כל משתתף בקבוצה ידווח בתורו, על פי מספרי הכרטיסים מ- 1 עד 6, ועל ידי כך יוצגו שלבי המלחמה כסדרם.

שלב ג'

דיווח נציגי הקבוצות.

שאלות לדיון -

- אילו תחושות, לדעתכם, עלו בציבור הישראלי במהלך המלחמה ובעקבותיה?
- החברה הישראלית חוותה תחושה של משבר עמוק. על פי הקטעים שקראתם על המלחמה מה היו לדעתכם הגורמים לתחושת השבר?
- יעקב חסדאי (היה אלוף משנה בצה"ל, מרצה למשפטים ולהיסטוריה) כתב כי "לא הכישלון הצבאי היה העיקר באותה מלחמה אלא הכישלון המנהיגותי" (יעקב חסדאי, על סף היובל, הוצאת הד ארצי, תשנ"ח, עמ' 13).
- מהי לדעתכם כוונת הדברים?
- האם אתם מסכימים או מתנגדים לעמדתו? מדוע?

כרטיס מספר 1 - סבירות נמוכה

ערב פרוץ מלחמת יום הכיפורים העריך המודיעין הישראלי שקיימת "סבירות נמוכה" להתקפה מצרית וסורית על מדינת ישראל. הערכת המודיעין התעלמה מן העובדה שבמהלך ספטמבר, חודש לפני פרוץ המלחמה, תגברו המצרים והסורים את כוחותיהם ורכזו אותם בגבול עם ישראל. אנשי המודיעין הישראלי סברו שמדובר בתמרונים בלבד והדרג המדיני אימץ את הערכתם. גם מידע אמין ובדוק, שהגיע מהמלך חוסיין, לגבי מועד המלחמה לא השפיע על הדרג המדיני לשנות את הערכתו בדבר "הסבירות הנמוכה".

בין ראש השנה לערב יום הכיפורים הוסיפו להגיע נתונים רבים על תנועות של צבא סורי ומצרי, כולל כוחות שריון, אך אנשי המודיעין לא שינו את הערכותיהם. הרמטכ"ל, דוד אלעזר, פנה לממשלה וביקש לגייס אנשי מילואים. הממשלה דנה במצב ודחתה את בקשתו. יומיים לפני יום הכיפורים הגיעה ידיעה ממקור מהימן, שמצרים וסוריה עומדות לתקוף את ישראל. הידיעה אושרה על ידי ראש המוסד, אך אנשי המודיעין לא שינו את הערכתם לגבי הסבירות הנמוכה לכך שתפרוץ מלחמה. הציבור בישראל נערך ליום הצום. בשעה שתיים בצהרי יום הכיפורים פרצה המלחמה...

כרטיס מספר 2 - ההפתעה

ביום הכיפורים, בשעה שתיים בצהרים, בהפתעה מוחלטת, פתחו הכוחות המצריים והסוריים בהתקפה על מדינת ישראל. בחזית הדרום תקפו המצרים באוויר וביבשה: מאתיים מטוסי קרב מצריים תקפו את כוחות צה"ל בסיני, הפציצו בסיסי צבא, שדות תעופה תחנות מכ"ם וסוללות נגד מטוסים בצד הישראלי של תעלת סואץ. במקביל, תוך הרעשה ארטילרית כבדה, צלחו כוחות יבשה מצריים את תעלת סואץ באמצעות סירות גומי, הקימו גשרים, והעבירו לצד הישראלי כמאה אלף חיילים ועשרות טנקים. כוחות צה"ל במוצבים שעל גדות התעלה מנו כחמש מאות חיילים, רובם אנשי מילואים וכמה עשרות טנקים. כאשר ניסו הטנקים להתקרב אל המעוזים (המוצבים הצבאיים שעל גדות התעלה) כדי לסייע להם, הם נתקלו במארבים של חיילי חי"ר מצריים. אלו הפעילו נגדם נשק אנטי טנקי, שפגע ברוב הטנקים הישראליים והוציאם משימוש. בזמנית השתלטו כוחות השריון והרגלים המצריים, שחצו את התעלה, על מרבית מעוזי צה"ל שעל גדות התעלה.

בחזית הסורית תקפו מטוסים סוריים את יחידות צה"ל ברמת הגולן. ישובים אזרחיים הותקפו בהפגזות עצות של תותחים סוריים, ומאות טנקים סוריים נעו לעבר רמת הגולן והשתלטו עליה. מטוסי חיל האוויר הישראלי יצאו לתקוף כדי לבלום את הכוחות הסוריים, אך נתקלו בטיילים חדישים נגד מטוסים, אשר פגעו במטוסים רבים. חיילי קומנדו סוריים נחתו במסוקים על בסיס צה"ל בפסגת החרמון, וכבשו אותו. חיילי המודיעין שהיו בבסיס נכנעו ונלקחו בשבי, ציוד המודיעין האלקטרוני המשוכלל, שהיה במוצב החרמון הועבר לסוריה.

ביום המחרת התברר כי צבא מצרים כבש את כל אזור תעלת סואץ, שלט ברוב המעוזים, והמשיך בתקיפה לתוך חצי האי סיני. בגבול הצפון המשיך השריון הסורי לנוע מערבה לעומק רמת הגולן. מול הצבא הסורי עמדה אוגדה סדירה אחת, אשר בקרבות הבלימה אבדו לה חיילים רבים וטנקים רבים.

כרטיס מספר 3

שבעה באוקטובר - היום הקשה ביותר במלחמה

היום השני למלחמה היה היום הקשה ביותר. בחזית הדרומית (המצרית): לחמו נגד ישראל כמאה אלף חיילים וכארבע מאות טנקים. הטנקים של צה"ל ספגו אבדות רבות מנשק אנטי טנקי שהפעילו המצרים. חיילי צה"ל נסוגו מזרחה. החיילים הסדירים ניסו בכל כוחותיהם למנוע מפולת לאורך הגזרה כולה. בחזית הצפונית (הסורית): טורי שריון סוריים חדרו לעומק רמת הגולן. בגזרה המרכזית, הגיעו הכוחות הסוריים עד גשר בנות יעקב שעל הירדן, ובדרום הרמה הם הגיעו למרחק של שבעה קילומטרים מן הכינרת. חטיבות השריון, ששהו ברמת הגולן בפרוץ המלחמה, ספגו אבדות קשות מאד. חיילי מילואים שהגיעו לצפון הצטרפו מיד לקרבות הבלימה.

מתקפת הנגד של צה"ל מול הצבא המצרי נכשלה. שר הביטחון משה דיין, שהופתע מיכולת העמידה המצרית ומכישלון מתקפת הנגד של צה"ל, אמר בישיבת הממשלה שהניצחון רחוק וכי יש לבצע נסיגה עמוקה בסיני ולהקים קו הגנה חדש במרכז סיני. הוא תאר את המצב כקטסטרופאלי, שיכול להוביל ל"חורבן בית שלישי". דיין ביקש להופיע בטלוויזיה ולדווח לציבור על המציאות הקשה. גולדה מאיר, ראש הממשלה באותה עת, מנעה זאת ממנו. כמו כן הגיש משה דיין לגולדה מאיר את התפטרותו, אך היא דחתה את הצעת ההתפטרות.

כרטיס מספר 4

11 באוקטובר - חזית הצפון: הדיפת הצבא הסורי

באחד עשר באוקטובר, ביום השישי למלחמה, החלה המתקפה של צה"ל על הצבא הסורי. חיילי צה"ל, שעד ליום זה עסקו בהדיפת הצבא הסורי ובהרחקתו מגבולות מדינת ישראל, עברו למהלך של מתקפה על הצבא הסורי והעברת הלחימה לשטח האויב. מטוסי חיל האוויר הפציצו מטרות חיוניות וחשובות באזור דמשק כגון: שדות תעופה, בסיסי צבא, מתקני נפט, מוסדות שלטון ויעדים נוספים. בה בעת הצליחו כוחות צה"ל לכבוש מחדש את כל שטחה של רמת הגולן. הצבא הסורי נסוג, בהשאירו מאחור טנקים וציוד צבאי רב.

כרטיס מספר 5

16 באוקטובר - חזית הדרום: צליחת התעלה

ב-16 באוקטובר, היום העשירי למלחמה, הצליח כוח של צה"ל לצלוח את תעלת סואץ, מצפון לאגם המר הגדול והעביר את הקרב אל מעבר לקווי האויב, לתוך השטח המצרי. במהלך הקרבות חוסלו בסיסים צבאיים, שעד למועד חיסולם מנעו ממטוסי חיל האוויר הישראלי לפעול באזור. חיילי צה"ל נעו צפונה בניסיון לדחוק ולנתק את הארמייה השנייה של צבא מצרים. כאשר התברר לנשיא מצרים אנואר סאדאת מהו עומק החדירה של כוחות צה"ל לתוך מצרים, הוא הדיח את הרמטכ"ל שלו.

ב-22 באוקטובר הכריזה מועצת הביטחון על הפסקת אש, אך כוחות צה"ל המשיכו בלחימה בחזית המצרית יומיים נוספים. במהלך יומיים אלה השלים צה"ל את כיתורה של הארמייה השלישית, שנותרה בצד הישראלי של התעלה מוקפת משלושת צידיה בכוחות צה"ל, מנותקת ממקורות אספקה מצריים ומדרך לנסיגה.

כרטיס מספר 6 - הסכמי הפסקת האש ותוצאות המלחמה

ב-11 לנובמבר כחודש לאחר פרוץ המלחמה, נחתם הסכם הפסקת אש עם מצרים. השיחות התנהלו באוהל, שהוקם במערב לתעלת סואץ בקילומטר ה-101 על כביש סואץ-קהיר. השיחות בין ראשי הצבאות התנהלו בנוכחות נציגי האו"ם. ההסכם כלל שישה סעיפים: ישראל ומצרים התחייבו לשמור על הפסקת אש; לפתוח במשא ומתן על החזרת הכוחות לקווי 22 באוקטובר; לאפשר העברת אספקה יומית של מזון ותרופות לעיר סואץ; לאפשר העברת ציוד לא צבאי ותרופות לארמיה השלישית (מובלעת צבאית מצרית שנשארה בצד המערבי של התעלה); להציב אנשי או"ם על כביש סואץ-קהיר; ולהתחיל מיד בחילופי שבויים בין שתי המדינות.

המלחמה שהתחילה בנסיבות הגרועות ביותר מבחינת ישראל ובתנאים הטובים ביותר בשביל הכוחות הערביים הסתיימה מנקודת מבט צבאית בניצחון צה"ל. המצרים הוסיפו והחזיקו בשני ראשי-גשר ממזרח לתעלה. אולם בידי כוחות צה"ל נמצא שטח של 1,600 ק"מ מרובעים ממערב לתעלה, אשר חודו המערבי ביותר נמצא במרחק 70 ק"מ בלבד מקהיר. הארמיה המצרית השלישית היתה לכודה, ואילמלא התערבותם של המעצמות ושל האו"ם אין ספק שגורלה היה נחרץ. בצפון החזיק צה"ל כ-400 ק"מ מרובעים מעבר לקווי הפסקת האש של 1967, והגיע כדי 40 ק"מ מדמשק. לפי הערכות אמריקניות, אבדו לכלל הכוחות הערביים כ-20000 טנקים ו-4500 מטוסים, בהשוואה ל-8000 טנקים ו-1150 מטוסים של צה"ל. רבים מהטנקים המצריים והסוריים, שנותרו בשטח שבשליטה ישראלית, שופצו ושוב לשימוש. בידי ישראל היו כ-8,800 שבויים מצרים וסורים ואילו מצרים וסוריה החזיקו כ-4000 שבויים ישראלים.

תחושת רווחה והצלה הורגשה בישראל. המדינה ניצלה מסכנה מיידית, אולם שום ניצחון לא נחוג. אבידות צה"ל הגיעו ל-2,522, הרוגים, קרוב לאלפית מכלל האוכלוסייה. העובדה, שאבידותיהם של צבאות ערב היו גדולות בהרבה (אבידות הסורים הוערכו ל-3,500 הרוגים ושל המצרים ל-15,000), לא היתה בה משום נחמה לישראל.

בעקבות המלחמה נשמעו קולות מחאה קשים בציבור הישראלי ודרישה לחקור את מחדל המלחמה. לאחר מאבק ציבורי הקימה הממשלה ועדת חקירה ממלכתית בראשות השופט אגרנט, נשיא בית המשפט העליון.

קטעי המידע עובדו על פי:

- ניסים משעל (עורך). ואלה שנות... 50 שנה למדינת ישראל, הוצאה ידיעות אחרונות, 1998.
- יהודה שיף / דני דור (עורכים ראשיים), בן כספית / אילן כפיר (עורכים), ישראל חמישים הוצאת מעריב, גלי אלפא תקשורת, 1997.
- ניסים משעל / שלמה בן עמי (עורכים). ואלה תולדות 2000, הוצאת משכל (חמד וידיעות אחרונות), 2000.
- נתנאל לורך. מלחמת יום הכיפורים, מרכז ההסברה שירות הפרסומים, דפוס העיר העתיקה ירושלים, 1984.